

*Zegel van de kooplieden van Harderwijk uit 1263
Randschrift: "sigillum burgensium de herderewich"*

kwartaalblad van
HERDEREWICH
de oudheidkundige vereniging
van Harderwijk en Hierden

De oudheidkundige vereniging van Harderwijk en Hierden, stelt zich ten doel: het bevorderen van de kennis der geschiedenis - en bijdragen aan het behoud van het historische karakter - van Harderwijk, Hierden en omgeving.

HERDEREWICH

Onze vereniging ontleent haar naam aan de "stadsbrief van 1231" waarin aan de "burgers van Herderewich" rechten worden geschonken door Graaf Otto II van Gelre.

KOGGE

Het logo van de vereniging is een "**Kogge**", een klein handelsvaartuig waarmee ook Harderwijkers zeevaart bedreven in de tijd van het Hanzeverbond.

Het schip staat afgebeeld op het oudste ons bekende zegel van de stad Harderwijk, aangetroffen op een oorkonde uit 1263. De kogge heeft naast de mast een ster en bovenin de mast een vijfbladige Gelderse roos.

Het omschrift op het zegel luidt: "**Sigillum burgensium de Herderuvich**" dat wil zeggen: Zegel van de handelslieden van Harderwijk.

VITTEPRAETJE

Het woord is een taalkundige vrijheid, gebaseerd op "Vitte" en "Praetje".

De Harderwijkse koggen voeren o.a. naar Scandinavië. Op de zuidpunt van het Deense eiland Schonen kreeg Harderwijk een eigen "**Vitte**". Dat is een stuk land met pakhuizen, winkels, kramen en werkplaatsen voor bijvoorbeeld timmerlieden, kleermakers en schoenmakers. Ook kooplieden woonden en werkten er. Op de Vitte golden dezelfde wetten en vrijheden als in de stad Harderwijk.

De kooplieden waren soms maanden van huis en konden in de wintermaanden vaak niet uitvaren voor de thuisreis. Tijdens hun verblijf op de Vitte moesten zij zich dan zien te vermaken met o.a. het vertellen van verhalen.

Ook bij terugkeer in Harderwijk waren de - soms sterke - verhalen niet van de lucht.

De Vitte is dus een plaats ver weg van Harderwijk en uit een ver verleden.

"PRAETJE"

Een praetje (**praetje**) betreft een kort gesprek over alledaagse dingen. Maar een praetje kan ook een korte verhandeling of een luchtige lezing betekenen. Dat kan waar gebeurd zijn of een sterk verhaal uit overlevering.

Ziehier de relatie **Herderewich - Kogge - Vitte - Praetje**.

Veel van onze leden weten uit eigen ervaring of onderzoek iets te vertellen over Harderwijk. Dit kunnen zij melden via een praetje in "Vittepraetje".

Beschouw "Vittepraetje" daarom ook als een middel om elkaar verhalen te vertellen uit het verleden in relatie met Harderwijk/Hierden en omgeving.

Ook uw verhaal is belangrijk.

Laat u horen, enne ... bedenk dat niet iedereen foutloos verhalen hoeft te kunnen schrijven. De redactie kan daarbij behulpzaam zijn.

Graag ontvangen wij uw bijdragen.

Veel plezier met "**VITTEPRAETJE**"

In dit nummer:

Bestuursmededelingen	pag. 2
Distributie Vittepraetje	pag. 2
Rectificatie Kroniek 2003 (verkeerde foto)	pag. 2
Contributie 2004	pag. 2
In Memoriam Roelof van der Schaaff	pag. 3
Open Monumentendag 2004	pag. 4
Stenen Spreken (7) “De Beukenhof”	pag. 5
Week van de Geschiedenis en Open Dag Archieven	pag. 10
De Zeebeer	pag. 12
De Bastions van Harderwijk (verslag lezing)	pag. 13
Terugblik: Recente geschiedenis van een historisch Brinkje	pag. 17
Wie is Wie	pag. 24
Visserijdag	pag. 25
Najaarsexcursie Herderewich	pag. 27
Oproep “Goossensen’s”	pag. 31
Ere wie ere toekomt	pag. 32
Harderwiekers en/of Hierders (21)	pag. 33
Van alles wat ver-EEUW-igd (23)	pag. 35
2004 > 2005	pag. 40

BESTUURSMEEDEDELINGEN

Van de voorzitter

Distributie Vittepraetje

Het voorliggende Vittepraetje is de laatste die onder leiding van Gerrit Berends is rondgebracht. In een vorig Vittepraetje gaf Gerrit reeds te kennen om met ingang van 2005 te willen stoppen. Gedurende ruim drie jaar heeft hij tot grote tevredenheid van het bestuur zijn werk als hoofd-distributeur verricht. **Gerrit, hartelijk bedankt voor je inzet.**

Zijn opvolger is de heer P. J. van Wageningen (tel. 417335). Het bestuur wenst hem veel plezier met het verrichten van zijn werk.

Mocht u om een of andere reden het Vittepraetje niet ontvangen hebben dan kunt u bij de heer Van Wageningen terecht. Distributeurs die verhinderd zijn om het Vittepraetje rond te brengen, verzoeken wij dit nu tijdig bij hem melden.

Van de redactie

Rectificatie

Bij het vervaardigen van de "Kroniek 2003" heeft uw redacteur op blz.8 abusievelijk de foto van 2004 geplaatst. Onze excuses voor die fout. In dit Vittepraetje treft u een los blaadje nr.8 aan met de juiste foto zodat u desgewenst de foute bladzijde, of alleen de foto, kunt vervangen.

Van de penningmeester

Contributie 2004

Nog enkele leden hebben verzuimd de contributie over 2004 te voldoen. Uw penningmeester heeft deze leden in een persoonlijke brief een laatste gelegenheid gegeven aan die verplichting te voldoen. Mocht dat niet tot het gewenste resultaat leiden dan worden die leden zonder nadere discussie geroyeerd.

In Memoriam Roelof van der Schaaff

Op zondag 7 november jl. overleed ons bestuurslid

Roelof van der Schaaff

Gedurende zeven jaar zette hij zijn krachten in voor onze vereniging. Roelof was op de bestuursvergaderingen geen grote spreker, maar voor het organiseren van activiteiten kon je op hem rekenen.

Tijdens zijn bestuurslidmaatschap verwierf hij een grote kennis van de geschiedenis van Harderwijk, die tot uiting kwam in zijn boek "Historisch Harderwijk, wandelend door de binnenstad" en in zijn rondleidingen als gids.

Ook hielp hij mee met het organiseren van de jaarlijkse Open Monumentendag. Steevast verzorgde hij de rondleiding in de Oude Raadzaal. Daar voelde hij zich op zijn plaats om de bezoekers te laten genieten van het prachtige goudleerbehang.

Als lid van de excursiecommissie van Herderewich organiseerde hij de laatste excursie naar Leeuwarden en Jelsum. De deelnemers genoten volop van wat hij toen aanbood.

Met Roelof verliest Herderewich een kundig bestuurslid. We wensen de familie Van der Schaaff veel sterkte met het verwerken van het heengaan van Roelof.

Het Bestuur.

Onder een stralende zon begon op zaterdag 11 september jl. de "Open Monumentendag" in Harderwijk. Het landelijk thema was "Merck toch, hoe sterck, monumenten van verdediging".

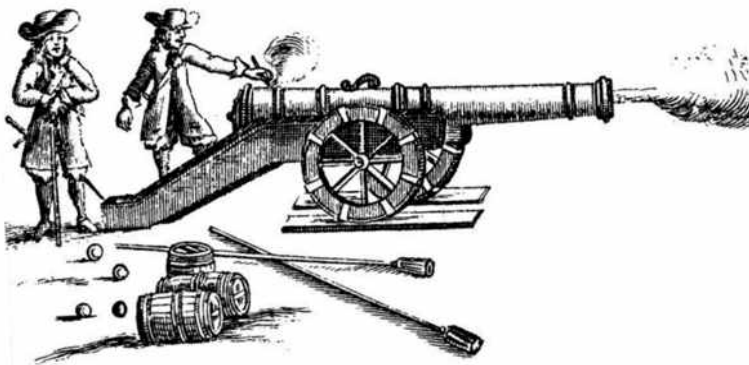
Herderewich had in samenwerking met het Gilde van Stadsgidsen voor deze gelegenheid een prachtige wandelroute uitgezet. Vele toeristen maakten hier gebruik van. Ook konden zij zich gratis laten rondleiden door een gids van het Gilde. De molen "De Hoop" en het Stadsmuseum waren deze dag gratis te bezichtigen.

Op het laatste moment wist Herderewich de huidige huurder van het pand Bruggestraat 49, de Rechtbank Zutphen, te bewegen het Kantongerecht open te stellen. Velen betraden de rechtszaal om het Zwitserse panorama-behangsel te bewonderen. Een Zwitsers echtpaar was daarvoor helemaal naar Harderwijk gereisd. Een groep Belgen maakte ook van de gelegenheid gebruik om dit monument te bewonderen. Ook de keuken van dit voormalige herenhuis vond veel aftrek.

Ongeveer 1500 bezoekers bekeken op deze dag een of meer Harderwijker monumenten.

's Morgens werd het geheel door carillionspel van de stadsbeiaardier Freek Bakker opgevrolijkt. De klanken van de liederen van Valerius Gedenkklink, onder andere "Merck toch, hoe sterck" zweefden over de stad.

Een twintigtal vrijwilligers kon, om 17.00 uur bij Hotel Baars, onder het genot van een hapje en een drankje, tevreden terugzien op een geslaagde dag.

"De Beukenhof" Zuiderzeestraatweg 148/150

De Beukenhof

Foto N.C.R. de Jong

Op 8 december 1921 verzocht Everhard van Pijkeren aan de gemeenteraad van Harderwijk om grond in de oostelijke punt van de "Varen" aan hem in erfpacht uit te geven. Het ging om de kadastrale percelen sectie B, nummers 1892, 1893 en 1894, alle gedeeltelijk. De raad besliste zonder hoofdelijke stemming conform het voorstel van B & W toestemming te verlenen.

De gemeentelijke voorwaarden waren o.a., dat

- de erfpacht in zou gaan op 11 november 1921 voor een tijd van 50 jaar,
- de erfpachtcanon fl. 40,= per jaar zou bedragen en dat
- op het terrein vóór 1 januari 1924 een woonhuis met schuur zou worden gebouwd.

Van Pijkeren ging in beroep omdat hij de erfpacht te hoog vond en bepaling f. van het contract gewijzigd wilde hebben. Bepaling f. hield in dat indien de gemeente voor een werk van algemeen nut over het terrein tussentijds geheel of gedeeltelijk wilde beschikken, de erfpacht drie maanden na ontvangst van de schriftelijke opzegging ophield. De pachter

kon dan aanspraak doen gelden op teruggaaf van een evenredig deel van te veel vooruit betaalde erfpacht.

De commissie van bijstand van de landerijen adviseerde het college om de erfpachtcanon te wijzigen in fl. 25,= maar bepaling f. te handhaven.

Het beroep wordt in de raadsvergadering van 16 maart 1922 behandeld. De heer A.J.C. Vitringa vroeg zich af of burgemeester en wethouders de overtuiging hadden dat de heer Van Pijkeren wel in staat was om op dat mooie puntje een flink huis te bouwen. Het zou jammer zijn als daar een rommeltje kwam. De heer G. Vierhout deelde mee dat Van Pijkeren de benodigde gelden van een tante kreeg. De voorzitter, burgemeester M.G.J. Kempers, antwoordde dat volgens het erfpachtcontract de bouwplannen door B & W moeten worden goedgekeurd. Hij merkte voorts op dat Jhr. Sandberg ook bevreesd was, dat de omgeving bedorven zou worden.

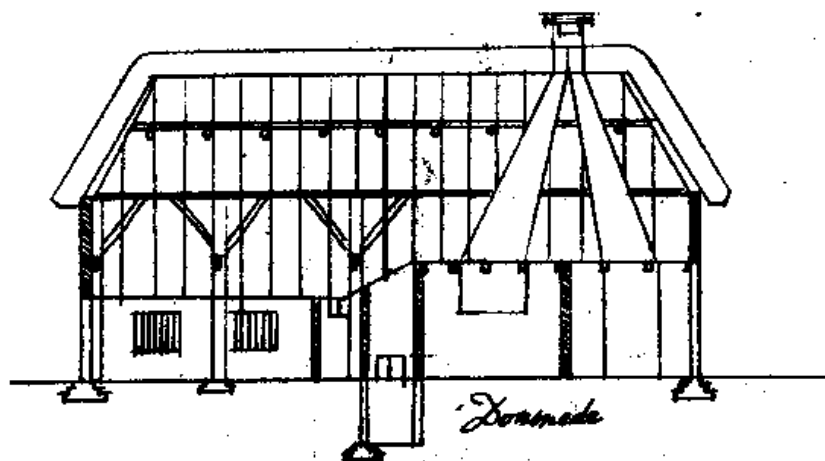
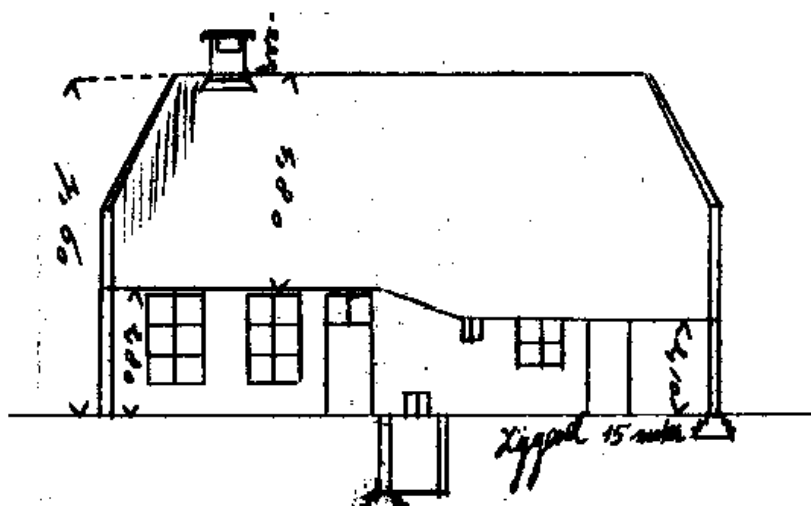
De heer A. Jansen antwoordde met de opmerking: "Wil de heer Sandberg geen proletariër naast zich hebben". Volgens de heer A.L. Willemsen ging het hier alleen om het schoon van de omgeving. Er zijn nette en vuile proletariërs.

Het voorstel van B & W werd zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

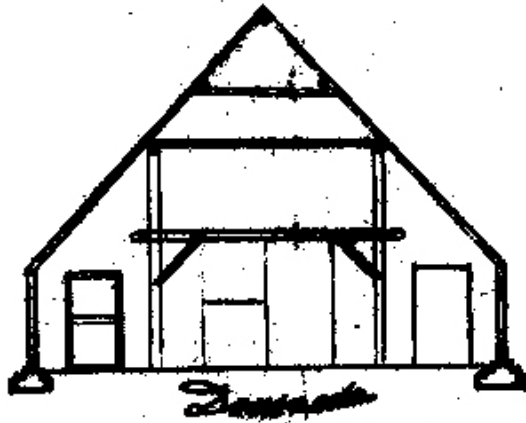
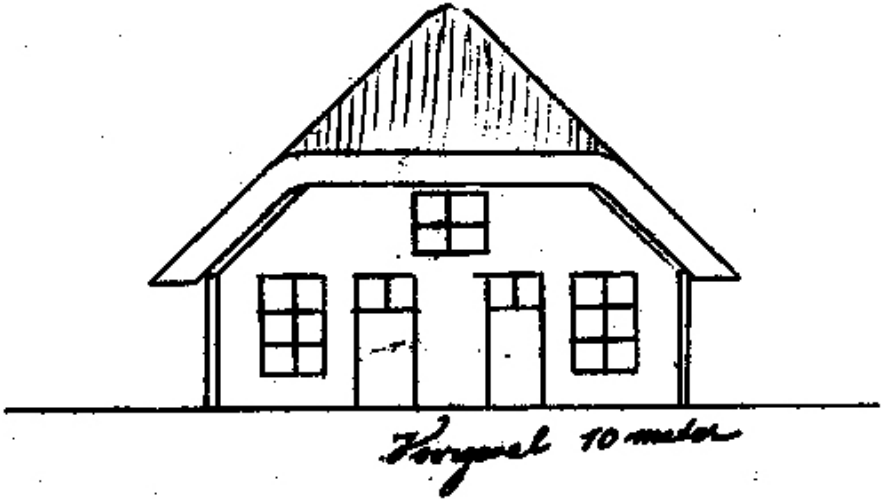
Van Pijkeren kreeg gedeeltelijk zijn zin. Een week later richtte hij een adres aan de gemeente om de in erfpacht gegeven grond, samen 41 aren, aan hem te verkopen. Het college stelt de gemeenteraad voor tot verkoop over te gaan voor zeshonderd gulden. Dit kwam neer op fl. 0,15 per vierkante meter. Sommige raadsleden vonden de prijs nogal hoog maar gingen toch met het voorstel akkoord.

Op 24 april 1922 verleende het college van Burgemeester en Wethouders aan Everhard van Pijkeren toestemming om een dubbel woonhuis op te richten op een perceel kadastraal bekend Gemeente Harderwijk sectie B de nr.'s 1892 ged., 1893 ged. en 1894 ged. Het bouwplan en tekening werden door Van Pijkeren, die timmerman van beroep was, zelf vervaardigd. Met de bouw van de woning kon toen begonnen worden. De werkzaamheden werden uitgevoerd door Everhard en zijn vader Hendrik, die onderhoudstimmerman op de Essenburg was.

Halverwege 1922 verrees op de hoek van de Zuiderzeestraatweg / Hoge Varenweg een brede, gedeelde langsdeel-boerderij met de nok dwars op de weg-as. Het pand kreeg één bouwlaag met zolder. De voorgevel werd symmetrisch opgebouwd, bestaande uit twee deuren met een gedeeld bovenlicht. Aan weerszijde van de twee deuren bevinden zich twee vensters. Tussen de deuren bevindt zich een herdenkingssteen met het

Bouwtekeningen vervaardigd door Everhard van Pijkeren

Bouwtekeningen vervaardigd door Everhard van Pijkeren

opschrift "de eerste steen.door.E.v.Pijkeren ED . 1922". De oudste dochter Evertje van Pijkeren heeft op 6-jarige leeftijd de eerste steen gelegd. Evertje is overleden in 1993.

Evertje van Pijkeren 70 jaar

De "eerste" steen

Toen de woning klaar was ging vader Hendrik met zijn zuster Hildagonda in het ene en Everhard met zijn gezin in het andere gedeelte wonen.

Wie was Everhard van Pijkeren? Everhard van Pijkeren werd geboren in Hierden op 9 juni 1891. Hij was de zoon van Hendrik van Pijkeren en Evertje van 't Hof. Hij trouwde op 17 november 1915 met Tijmentje Boonen. Zij was de dochter van Hendrik Boonen en Aaltje Bonestroo. Zij werd geboren op 14 februari 1897 te Hierden.

Het echtpaar Van Pijkeren kreeg 14 kinderen, waarvan er nog elf in leven zijn. Hiervan wonen er nog drie in de dubbele woning aan de Zuiderzeestraatweg.

Met de naam "De Beukenhof" eren zij een oude beuk en hun grootmoeder. De oude beuk op de erfafscheiding met de Hoge Varenweg overleefde als enige de Tweede Wereldoorlog. Alle andere beuken aan de Hoge Varenweg waren omgehakt en verstookt. "van 't Hof" was de meisjesnaam van hun grootmoeder. Samengevoegd leverde dat de naam "De Beukenhof" op.

Everhard van Pijkeren en Tijmentje Boonen.

Week van de Geschiedenis en Open dag voor Archieven

Karel Chr. Uittien

Intussen is het bovenstaande ook al weer geschiedenis. Die “Week van de Geschiedenis” was van 30 oktober t/m 7 november. Waarom dan toch nog een verhaal? Wel, al weer enige jaren doe ik onderzoek en vrijwilligerswerk op het gemeentearchief. Buiten de 5 vrijwilligers zie je er weinig Harderwijkers en/of leden van onze vereniging.

Die “Open dag voor archieven” waarmee de “Week van de Geschiedenis” opende zou een uitgelezen gelegenheid zijn geweest voor het Streekarchivariaat, waaronder ons gemeentearchief valt, om eens aan de weg te timmeren. Uit navraag is mij gebleken dat, zonder opgave van redenen, besloten is om er niets aan te doen. Jammer, een kans voor open doel gemist om, eventueel met hulp van die vrijwilligers, het archief onder de aandacht te brengen.

Wat was de achtergrond voor die “Open Dag”?

In navolging van de monumenten en musea hebben nu ook de archieven een eigen open dag. Tijdens de Landelijke Archiefendag op 30 oktober stelden meer dan 70 archieven door het hele land hun schatkamers open voor het publiek. Bijzondere archiefschatten uit de vaderlandse geschiedenis werden tentoongesteld. Natuurlijk konden bezoekers in het archief ook op zoek naar hun eigen verleden!

Eigen geschiedenis

Het archief bewaart bijzondere archiefschatten van iedereen: over familie-geschiedenis, woonplaats of geboortedag. Bovendien zijn er archieven over een specifiek onderwerp, zoals de Tweede Wereldoorlog of theater. Steeds meer mensen tonen belangstelling voor (hun eigen) geschiedenis. De Landelijke Archiefendag vormde dan ook de aftrap van de **Week van de Geschiedenis** (30 oktober t/m 7 november).

Archiefschatten!

Meer dan 70 instellingen deden mee! Rondleidingen in het depot, voorstellingen met oude filmbeelden, tentoonstellingen met de mooiste archiefdocumenten, of uw eigen mooiste, belangrijkste archiefstukken laten taxeren. Dat en veel meer was er op deze open dag van archieven te beleven.

Wat is te vinden in archieven?

Iedereen heeft een eigen archief. U bewaart diploma's, bankafschriften, het koopcontract van uw huis, brieven van oma, foto's van familie en vrienden en tekeningen van de kinderen. Ook de overheid bewaart

archieven. Daarnaast zijn er archieven van kerken, bedrijven, verenigingen, families en personen en worden foto's, kranten, affiches, grammofoonplaten, films, dvd's en nog veel meer bewaard. En dit is allemaal gratis te raadplegen in een archief.

In het archief vindt u informatie over uw eigen geschiedenis, over uw familie en over uw woonomgeving. Een archief beheert dan ook de archiefstukken waarmee we ons een beeld kunnen vormen van ons verleden. Archieven zijn het geheugen van onze samenleving.

Oproep

Start eens een onderzoek naar een onderwerp dat u interesseert!

Het Harderwijkse archief bevat zoveel informatie over zaken die best wel eens nader belicht mogen worden.

Zomaar wat onderwerpen uit de recente geschiedenis:

Het Badhuis Sophia, wanneer en door wie werd het gestart, waarom die naam Sophia, hoe is het geëindigd, waren er meer badhuizen en waar stonden die?

De Stoomwasscherij "De Hoop", wie bouwde het, wie exploiteerde het, waar kwamen die exploitanten vandaan, hoe verging het de wasserij, wat werd er in het gebouw voortgezet en hoe eindigde het?

Villa Slamet Datang aan de Stationslaan, Huize Westerholt, oude middenstandsbedrijven zoals Hulsink, Huberts, Viester, Wedding, Wuestman, de industriële bedrijvigheid of de diverse kerkgebouwen, wat is hun verhaal?

Het archief is geopend, maandags t/m donderdags van 13.30 - 17.00 uur.

Na een telefonische afspraak kunt u ook wel eerder terecht. Men helpt u er graag de weg naar de geschiedenis te vinden.

De **Open Monumentendag** stond dit jaar in het teken van monumenten van verdediging.

De dag daarvoor, 10 september bevestigde wethouder H. Schipper een informatiebordje aan de Zeebeer. De kleine plechtigheid vond plaats in aanwezigheid van de heer A. Kluiver, leden van de gemeentelijke monumentencommissie, de oudheidkundige vereniging Herderewich en het Gilde van Stadsgidsen.

Het bordje informeert de voorbijganger met tekening en woorden waarvoor de Zeebeer vroeger gediend heeft. In het Plantagepark plaatst de gemeente een zelfde bordje.

De sponsor van de bordjes is de **Ouderwetse Bakkerij**. Bakker Kluiver trakteerde de aanwezigen op hun huisspecialiteit "De Zeebeer".

Naar aanleiding van het thema “**Merck toch hoe sterck, monumenten van verdediging**” van de **Open Monumentendag** werd door de heer J.J.H. Kooiman een lezing met als titel “**De Bastions van Harderwijk**” verzorgd.

Deze PowerPoint presentatie ging over de bouw, de geschiedenis en het ontstaan van deze versterkingen, over Menno van Coehoorn de beroemde vestingbouwer en -ontwerper en Adriaen Anthonisz, de voor Harderwijk zeer belangrijke vestingbouwer.

(Restanten van) verdedigingswerken worden nu algemeen erkend als cultuurelementen en staan daarom op monumentenlijsten. Verdedigingswerken uit de Tweede Wereldoorlog (in de wijk Stadsweiden) zijn als laatste hieraan toegevoegd.

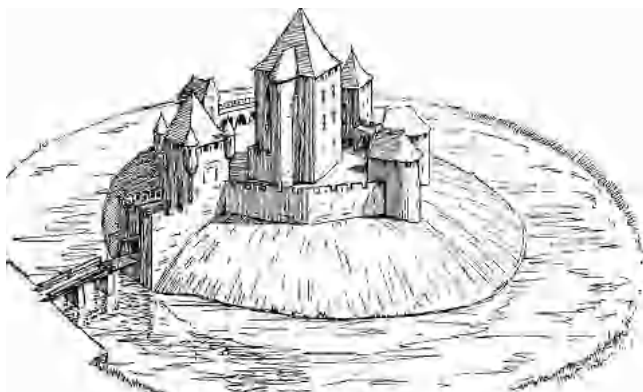
Verdedigingswerken hebben in de geschiedenis van de mensheid altijd een belangrijke rol gespeeld. Men moest zich al vroeg beschermen tegen een alom aanwezige vijand en op zijn minst een deel van het eigen bezit in handen houden.

De eenvoudigste verdedigingswerken waren ommuringen (Jericho! 3300 jaar geleden) of nog eenvoudiger, aarden wallen voorzien van een palissade en een, door het graven van de wal ontstane, gracht.

De Romeinen (1^e eeuw n. Chr.) bouwden al versterkingen in steen (Maas-tricht, Nijmegen). In onze omgeving zijn nog restanten van een Romeins marskamp uit 250 n. Chr. te zien bij de Paalberg .

De Hunnenschans uit ± 900 bij het Uddelermeer is een eenvoudige burg met ringwal en palissade.

Rond 1100 kwamen er z.g. **Mottes**, de eerste (houten) kastelen met een voorburch, later kwamen er grotere en in steen gebouwde kastelen.

Reconstructie van het motte-kasteel van Oostvoorne

In de **Middeleeuwen** ontstonden de meeste steden; hier werden de burgers beschermd en konden handel en nijverheid bloeien. Toen de steden wat rijker werden konden ze zich betere verdedigingswerken veroorloven en ontstonden er uitgebreider vestingwerken. Er ontstonden stenen stadsmuren met muurtorens, rondelen en stadspoorten. Restanten van de Harderwijker stadsmuur met rondelen zien wij nog in de Doelenstraat. De stadspoorten waren de zwakke punten in de verdediging. Harderwijk kende van oorsprong vijf poorten. Bij de Vischpoort is nog te zien hoe de stadsmuur gebouwd werd met z.g. spaarbogen. In de poorten kon men, in geval van nood, valhekken neerlaten.

Deze verdedigingswerken werden bemand en men had al de beschikking

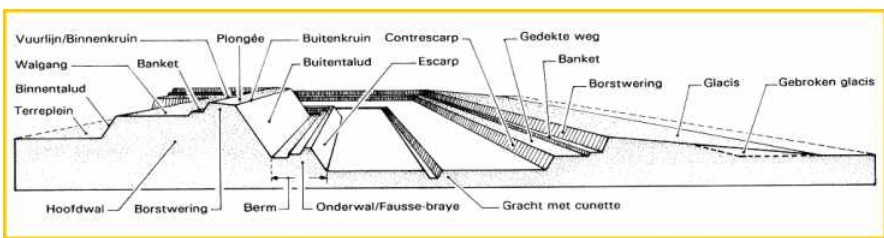
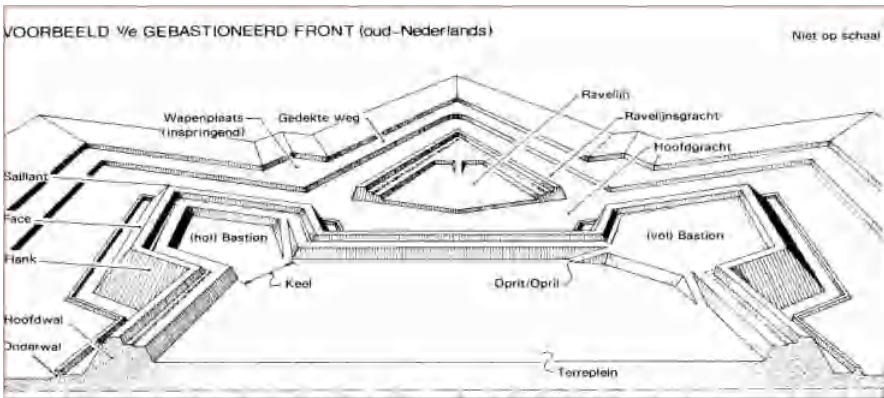

over diverse wapens zoals de voetboog, de handboog en hellebaarden. Bovendien kon men pek etc. op de vijand gooien door gaten en sleuven boven in de stadsmuur. De invoering van het geschut met ijzeren in plaats van stenen kogels vroeg om een andere manier van bouwen. Die kogels konden flinke ravage veroorzaken in de verdedigingsmuur. Men ving dit weer op door torens te verlagen en veel aarde op te werpen voor de muur aan de stadskant van de gracht. Om de rondelen te beschermen ontstonden de bolwerken. Al deze manieren van verdedigen hadden echter het nadeel dat er altijd een dode hoek was waarin men de vijand niet kon bereiken. De oplossing hiervan was het bastion. Het bastion is

een vijfhoekige uitbouw aan de wal. Op deze bastions konden kanonnen worden neergezet, waarvan de lopen boven de muren uitstaken. Het bastion is een Italiaanse uitvinding. Het eerste fort met bastions, fort Rammekens, werd dan ook omstreeks 1550 door een Italiaanse vestingbouwer op Walcheren aangelegd. In opdracht van Alva werden diverse steden op deze manier versterkt. In Utrecht b.v. ontstonden Zonnenburg en Manenburg.

In de 80 jarige oorlog had Alva de steden, die hij beheerste, versterkt met Italiaanse gemetselde bastions. De opstandige gewesten wilden de steden die op hun hand waren eveneens versterken, maar metselen was te duur. **Simon Stevin** was het genie dat een eenvoudiger te maken en minder kostbaar te bouwen verdedigingsstelsel ontwikkelde, het z.g. **oud-nederlandse vestingstelsel**. Daarbij werden uitsluitend aarden wallen gebruikt, met als bijkomend voordeel dat de kogels hierin bleven steken en zo geen schade konden aanrichten. Bewaard gebleven zijn b.v. Hulst en Boertange.

Voor de aanvang van de lezing hadden wij allen reeds overzichts-tekeningen van een gebastioneerd front ontvangen en in de loop van de avond werd de hierbij behorende terminologie duidelijk uitgelegd.

Adriaan Antonisz 1541-1620

Van alle vestingbouwkundigen was Adriaan Anthoniszoon veruit de belangrijkste. Hij was de man van de praktijk en heeft als zodanig veel voor Harderwijk betekend. Hij wist n.l. de ontwerpen van Simon Stevin zo uit te voeren dat de kosten - de steden hadden geen onuitputtelijk kapitaal - zo beperkt mogelijk bleven. Van de spreker van de avond mag dan ook de eerstkomende kazerne naar deze man vernoemd worden.

In het kort gaf de spreker een overzicht van de loopbaan van Adriaan Anthoniszoon alsmede een overzicht van de uitvoering van de bouw van verdedigingswerken met kruiwagens en schoppen. Voor Harderwijk heeft Anthonisz. tussen 1580 en 1591 vier bestekken gemaakt. Het eerste wordt uitgevoerd onder leiding van walmeester Arent Reyers. Het gaat om een bolwerk op de plaats van het in dat jaar gesloopte kasteel. In 1585 volgt het bestek voor een gracht en een ravelijn bij **Keelaf**, in 1586 gevolgd door een bestek voor een tenaille met borstwering en gracht voor de **Smeepoort** en een bastion voor de **Luttekepoort**.

Cornelis van Warmenhuijzen begint in 1586 met de aanleg van een bolwerk bij **Cortendoodt**. In 1590 is het geheel voltooid en wordt Harderwijk beschermd door een rond bolwerk, een puntig ravelijnachtig bolwerk en drie echte bastions.

Na de pauze volgde een overzicht van de werken van de vestingbouwers Simon Stevin en Menno van Coehoorn en hun betekenis historisch gezien. Men denke bij deze laatste aan de vesting Elburg en de Hollandse Waterlinie.

Hierna volgde, met vele dia's, een overzicht van de bouwfases en geschiedkundige wetenswaardigheden van Harderwijk, samenhangend met de verdedigingswerken. Daarna werd het woord gegeven aan de heer Joost Augusteijn die aan de hand van oude kaarten één en ander verduidelijkte.

Een boeiende avond.

Terugblik: Recente geschiedenis van een historisch Brinkje

redactie

Goed bedoeld ! ... Goed resultaat ?

Zo'n 25 jaar geleden was het nog vrij parkeren op de Smeepoortenbrink en stond het dus dagelijks vol auto's. Om wat tegenwicht te bieden aan al dat blik plaatste de gemeente toen een aantal leilindes langs de gevels. Enkele jaren later werd er midden op de Brink een boom bijgeplaatst. Deze is echter geen lang leven beschoren geweest. Het gerucht ging, dat één van de marktkooplieden er gif bij heeft gestrooid, zodat de boom al snel afstierf en verwijderd moest worden.

Door verzoeken van bewoners en aandrang bij burgemeester Van Boeyen, werd in 1988 een nieuwe boom geplaatst ter gelegenheid van de 50-ste verjaardag van Koningin Beatrix. Deze vrijstaande linde werd meer naar achteren richting Donkerstraat geplaatst en kreeg de naam "Beatrixboom".

Via het Paradijspoortje naar de Smeepoortenbrink

Een metalen plaatje op het hekwerkje rond de boom vermeldt die heuglijke gebeurtenis.

Deze linde, die 500 tot 600 jaar oud kan worden, staat er nu nog en verspreidt begin van de zomer een heerlijke geur, die veel voorbijgangers verwonderd stil doet staan om te zien waar dat vandaan komt. De stammetjes van enkele langs de gevels geplaatste leilindes, werden destijds beschermd tegen onder meer het verkeer en de marktactiviteiten door een laag vierkant van bielzen met wat plantjes er in.

Een paar jaar geleden bleken de bielzen grotendeels verrot, de metalen verbindingsbeugels verroest en

mede doordat manoeuvrerende auto's er soms tegenaan reden, kwam er nogal eens een biels naast te liggen.

De planten werden ook niet meer voldoende verzorgd waardoor het min of meer afvalbakken werden en er ontstond een wat verpauperde aanblik. Bovendien werd door het vrachtverkeer in een jaar tijd het sierhekwerk van de "Beatrixboom" omvergereden, werden takken beschadigd, van één leilinde een grote tak afgereden en werd een andere leilinde zelfs geheel omvergereden. De Gemeente besloot daarop om geen halve maatregel te treffen. De plantenbakken zouden vervangen en verstevigd worden. Al snel werden betonnen en diep ingegraven bakken aangebracht rond alle leilindes. Deze bleken echter ruimschoots groter en hoger te zijn geworden dan de voorgangers. Goed bedoeld,

Plaatsing hoge betonnen plantenbakken

maar tevens plomp en lelijk en ze pasten zeker niet in het beeld van het historische en relatief kleine Brinkje. Ook enkele marktkooplieden waren niet blij met de grotere en hogere plantenbakken. Doordat enkele bewoners bloeiende planten in de nu veel hogere laag aarde zetten en deze verzorgden, werd de aanblik wel iets verbeterd, maar plomp bleven ze. Op verzoek van een bewonersvertegenwoordiging besloot de Gemeente de betonnen

plantenbakken weer te vervangen. Dat gebeurde vervolgens door een rond hekwerkje zoals ook elders in de stad heeft plaatsgevonden.

Het bleek een heel karwei om de diep ingegraven betonnen plantenbakken te verwijderen en er moest een grote heftruck aan te pas komen. Het werk was uitbesteed en de opdracht was tevens om een aantal leilindes geheel uit de grond te lichten, de gaten uit te graven en de betreffende bomen dieper terug te plaatsen. De opvatting hierbij was, dat de stammen onderaan zouden verrotten doordat de aarde in de plantenbakken zo hoog tegen de stammen had gezeten.

*Vier bomen verwijderd
en weer dieper teruggeplaatst*

De uitvoerders bleken echter niet te weten, dat dit slechts omstreeks een jaar het geval was geweest en dat daarvoor de bomen altijd al, zonder bescherming of in de veel lagere bielzenbakken hadden gestaan. Gezegd werd, dat - had men dit geweten - het niet nodig zou zijn geweest de bomen er uit te takelen en ze daarna weer terug te zetten.

Goed bedoeld dus, maar zinvol? Wel veel werk en kostbaar!

Middelste boom nu duidelijk lager en slechter

De vier verwijderde en teruggeplaatste bomen zijn nu lager dan de andere en staan er inmiddels een stuk slechter bij, dan degene die niet uitgegraven zijn. Hopelijk zullen deze vier - thans lijdende - leilindes niet verder achteruit gaan en zich volgend jaar herstellen.

Paaltjes, keitjes, hekjes en vrachtverkeer

Een verkeersbord aan het begin van de Smeepoortstraat geeft al jaren aan, dat vrachtwagens langer dan 10 meter niet mogen inrijden en dus ook niet op het Brinkje mogen komen. Dit hielp echter niets en er werd niet op gecontroleerd. Gevolg was, dat ook vrachtauto's met oplegger wekelijks het Brinkje bezochten en met veel stuurmanskunst weer moesten keren om terug te kunnen. Om hier een eind aan te maken plaatste de Gemeente

Vrachtauto's achteruit in de "flessenhals"

uiteindelijk een aantal paaltjes op de Brink, zodanig dat de opleggers er niet meer door konden, maar het overige verkeer wel, inclusief grote vrachtwagens ter bevoorrading van winkels. Dat heeft geholpen, de opleggers verscheenen niet meer. Maar inmiddels werden de uitneembare paaltjes niet meer op slot

gedaan door bezoekende vrachtwagenchauffeurs; werden ze na de markt regelmatig niet meer teruggeplaatst, verdwenen er een aantal spoorloos en resteerde uiteindelijk nog maar 1 exemplaar, waar ook al weer tegen aan gereden werd.

De "flessenhals" van de Brink naar de Donkerstraat, waar veel vrachtauto's zich nog steeds achteruit door wurmen, leilindes en "Beatrixboom" weer bedreigen en de doorgang voor het publiek versperren.

Doorgang van Brink naar Donkerstraat geheel geblokkeerd

Een verbetering vormen wel drie bijgeplaatste leilindes langs de gevels voor de panden van de krant en café "Entre Nous". Echter ook in de "flessenhals" werd een leilinde geplaatst naast de achtergevel van het museum.

Verwacht werd, dat hierdoor chauffeurs van grote vrachtauto's ontmoedigd zouden worden zo ver door te rijden. Dit bleek niet het geval en kort na plaatsing, was dit boompje al weer (per ongeluk?) geheel ondersteboven gereden door een lokale bestelwagen. Deze boom moest dus weer verwijderd en de bestrating hersteld worden. Doordat de aardige en passende bestrating met veldkeitjes op het Brinkje door veel bevoorradende vrachtwagenchauffeurs als hinderlijk wordt ervaren voor hun transportwagentjes met kleine, massieve wieltjes, wil men zo ver mogelijk achterwaarts rijden om de laadklep boven de bestrating met klinkers in de nauwe doorgang te krijgen.

Dit betekent achterwaarts rijden tussen de "Beatrixboom" en de naastliggende linker of rechter leilinde door. Hierdoor wordt dan tevens de garage van een winkel geblokkeerd. Er zijn echter ook vrachtwagenchauffeurs die wel beschikken over karretjes met grotere luchtbanden die geen problemen hebben met de veldkeitjes. Zo kan het dus ook! (voor die karretjes schijnt sinds kort ook een subsidie-regeling te bestaan).

Zolang vrachtverkeer ter bevoorradings van winkels op het Brinkje komt, zou het versperren van de doorgang naar de Donkerstraat al veel verminderen, *mits de vrachtwagens niet verder dan de "Beatrixboom" zouden parkeren!*

Daar zou de Gemeente toch op korte termijn een oplossing voor moeten kunnen bedenken!

Tot nu toe zijn de laatste jaren verschillende, goed bedoelde activiteiten door de Gemeente ondernomen, maar het resultaat is mager en kostbaar geweest. Het aanzien van het Brinkje is door de strakke hekwerken rond de leilindes en het ontbreken van goed verzorgde plantenbakken wel wat kaler en saaier geworden.

Door het zware vrachtverkeer is op enkele plaatsen (vooral naast de "Beatrixboom") de bestrating met veldkeijtjes flink verzakt, waardoor bij regen plassen ontstaan waar de zaterdagse marktbezoekers niet blij mee zijn. En na iedere marktdag blijken er weer op meerdere plaatsen keien los te liggen of zelfs verdwenen te zijn, waardoor gaten ontstaan die ongevallen kunnen veroorzaken. De herhaalde reparaties met metselspecie zorgen voor lelijke cementvlekken.

Ook het - in Vittepraetje reeds eerder gesignaleerde - achterstallige onderhoud aan een pand op het Brinkje is door de eigenaar helaas nog steeds niet verholpen.

Na alle werkzaamheden alweer een grote tak van de "Beatrixboom" afgereden

Conclusie

Bij de gemeentelijke visie op het opwaarderen van de binnenstad en het behouden van het historische karakter, zal ook het aanzien van het Brinkje voor de toekomst zeker nog aandacht verdienen. Afstemming van de belangen van middenstand, marktlieden, bewoners en toeristen zal daarbij een rol blijven spelen. Verbetering, verfraaiing en passende maatregelen voor het gecombineerde gebruik, vormen zeker een uitdaging voor de gemeentelijke beleidsmakers. Het historische Brinkje is immers mede beeldbepalend voor Harderwijk en het zeker waard!

Goede bedoelingen; beter resultaat.

Het plaatsen en weer verwijderen van betonnen plantenbakken en het onnodig uitgraven en dieper terugplaatsen van een 4-tal leilindes - met groot materieel - is zeker niet zonder flinke kosten gepaard gegaan. Ook het plaatsen en weer moeten verwijderen van een boom, die direct weer omvergereden werd, is een onnodige kostenpost geweest. Ter voorkoming hadden gelijktijdig passende maatregelen genomen moeten worden voor het laden en lossen in en bij de doorgang naar de Donkerstraat. De Brink biedt immers ruim voldoende ruimte voor laden en lossen tot de Beatrixboom, maar dat moet dan wel geregeld worden.

Vooruitzien, goede communicatie en tijdig doelmatige maatregelen treffen, kunnen onnodig hoge kosten voorkomen. **Gebleken is, dat ook hierbij kennis van (zelfs recente) historie van belang is!**

Ter gelegenheid van het 35-jarig bestaan van de patroonsorganisatie van bakkers organiseerde de ring "De Midden-Veluwe" op 14 en 15 april 1937 een bakkerijtentoonstelling in de Stadshal te Harderwijk.

Heel wat Harderwijker bakkers vielen in de prijzen. Veel aandacht trokken de Harderwijker Vischpoort in suiker van bakker J.A. ten Broek en het "vlechtwerk" van bakker Kluiver.

Op de foto poseert het bestuur van de jubilerende afdeling.

Mijn vraag is: wie kan mij aan de namen van deze bestuursleden helpen?
U kunt schrijven naar:
Redactie Vittepraetje t.a.v. Wie is wie ?, Postbus 210, 3840 AE Harderwijk.

De Harderwijker Vissershaven lag zaterdag 28 augustus jl. tjokvol met bidders. Het was een prachtig en feestelijk gezicht ze mannetje aan mannetje langs de Havendam te zien liggen.

Rond het middag uur verlieten de bidders en overige vissersschepen de haven. Rondom vier uur kwamen ze terug om deel te nemen aan het "admiraalvaren".

Dit jaar trad burgemeester J.G. de Groot op als admiraal. Bij het passeren van het admiraalsschip groet de schipper door de fok te strijken en weer te hijsen. De admiraal beantwoordt de groet. Een echt folkloristisch schouwspel in de Harderwijker Vissershaven.

Het geheel op Visserijdag werd opgevrolijkt door de klanken van de verschillende visserskoren.

Onze vereniging had zijn kampement naast het havenkantoor opgeslagen. De kraam was voorzien van genealogieën van vissersgeslachten, Historische Jaarboeken, waarin artikelen stonden over de Harderwijker visserij en grote foto's van bidders, de Vissershaven rond 1920 en de werf van Oost.

Vele bezoekers doken in de inblikexemplaren om hun oma's en opa's, ooms en tantes terug te vinden. Acht genealogieën werden verkocht. De

foto's vonden veel aftrek en enige nieuwe leden werden ingeschreven. De vrijwilligers, die deze dag de kraam bemanden konden op een geslaagde dag terugzien.

Zaterdagmorgen 9 oktober. Vroeg opstaan, reiskleding aan, ontbijtje en op naar de parkeerplaats Cremerstraat/Vondellaan. Heldere lucht, lekker friskoud. Wie dat niet voelt, kan het zien aan het gras, dat wit is van bevroren dauw. Later hoor ik zelfs van een autoruiten-krabpartij. Als eerste op de parkeerplaats, maar al gauw komen er meer medereizigers en ook de bus met grote letters VLASTUIN TOURS verschijnt keurig op tijd.

Tegen 08.30 uur even neuzen tellen en precies op de aangegeven tijd vertrekken we richting Hoge Noorden. De rit voert ons door de polders naar Leeuwarden.

Een Leeuwarder straatje met Harderwijkers

We stoppen op het Wilhelminaplein en wandelen maar een heel klein eindje naar de Museumwinkel, nu officieel Museum "De Grutterswinkel" geheten. Een man, gekleed in de ouderwetse kruideniersjas noodt ons binnen. Achter de toonbank twee struise Friezinnen in hun mooie dracht. We worden langs al dat moois snel het koffielokaal ingeloodst. Het duurt maar even of de koffie met een duumke¹ staat op tafel. Terwijl wij daarvan genieten komt de kruidenier vertellen over de geschiedenis van het pand en de winkel. Het begint in 1596 met een herenhuis, in 1755 een verbouwing en in 1781 neemt een "geelgieter" het pand over om er zijn vak als

koperslager te gaan uitoefenen. In 1901 wordt het een grutterswinkel. Die familie hield het tot het eind van de jaren 90 als zodanig in gebruik.

Nu is het in (de goede) handen van een stichting, die het met vrijwilligers exploiteert als bezienswaardigheid, winkel, zaalverhuur en koffieschenkerij. Doordat er slechts 1x koffie werd geserveerd, foutje van de organisatie, was er tijd voldoende om het geheel te bekijken en eventueel wat lekkers te kopen. Het mooie weer en sigarettenrook lokte ons naar buiten, waar al pratend op de gidsen voor de stadswandeling werd gewacht. De gidsen waren keurig op tijd. Onze groep werd in tweeën gesplitst en ieder ging een andere kant op.

Eerst de Nieuwe Steeg uit en via de Bagijnenstraat langs de vroegere Westerkerk, nu Theater Romein, genoemd naar een stadsarchitect

Geboeid luisterd naar de stadsgids

Romein, naar de Raadhuisstraat en Hofplein. Op het Hofplein staat de Wilhelminaboom (sinds 1898) te pronken achter een sierhekje. Bijna was die weggeweest. Er kwam een nieuwe burgemeester die vond dat de boom teveel licht uit zijn kamer hield en bedacht toen de boom te kappen of te verplaatsen. Het ging niet door, onze gids had het over een protestcomité.

Aan het Hofplein ligt het oude Stadhoudelijk Hof. Hier woonden vroeger de Friese Stadhouders tot aan de Napoleontische tijd. Het waren de Friese Nassau's en de voorvaderen van onze huidige Koninklijke Familie.

Het is nu een hotel en de kamers hebben namen van de stadhouders. Zo heb ik eens geslapen in de Willem Friso kamer. De Balzaal ziet er nog steeds koninklijk uit. Er tegenover ligt het stadhuis. Vroeger stond hier de Auckema stins (stins samentrekking van stenen huis). Die werd in 1715 afgebroken en vervangen door dit in classicistische barokstijl opgetrokken stadhuis. Strakke lijnen en fraaie versiering in de fronton. Op het dak een carillon met 39 klokken. Aangebouwd is nog een apart huis met de raadzaal. Terwijl wij hier stonden te luisteren naar het verhaal van de gids, werden we in de gaten gehouden door Us Heit (onze vader), een standbeeld van Stadhouders Willem Lodewijk, een oomzegger van Willem van Oranje.

We liepen achterom langs het stadhoudelijk hof en kwamen aan de achterzijde van een U-vormig modern gebouw, waarbij je jezelf afvraagt: wat doen we hier? Het is de achterkant van het St. Anthonys Gasthuis. Als je er omheen loopt zie je wat er gebeurd is. Het oude gasthuis was niet meer te gebruiken, men wilde het afbreken en herbouwen. Door protesten uit de bevolking werd alles afgebroken behalve de straatgevel. Daaraan werd het nieuwe gasthuis weer opgebouwd. Aan de voorkant boven de ingang is een grote gouden bel te zien. Deze bel was één van de attributen van de heilige Anthonius. Alle bezittingen van deze kloosterlingen in en rond Leeuwarden dragen deze bel. Na wat rondkijken besef je precies waar de uitdrukking van het "Rijke Roomse Leven" vandaan komt, vrijwel huis aan huis en dat zijn geen krotjes, zie je die bel. We passeerden het geboortehuis van Mata Hari, de spionne uit WO.I en kregen goed uitzicht op de Grote of Jacobijnerkerk. Merendeels uit de 15^e eeuw en meerdere malen hersteld of gerestaureerd. Bij de herstellingen van vroeger werden stenen gebruikt zoals die voorhanden waren en dat verschilde nogal wat in maat en kleur. Tijdens de laatste restauratie is daar wat regelmaat ingebracht, maar kleurrijk blijft het. Later werd de ernaast liggende kosterij

gerestaureerd. Nu waren er andere restauratienormen, niet meer verfraaien, maar behouden en veilig stellen wat er nog is. Heel mooi om die verschillen te zien. De kerk was de begraafplaats van de Friese Nassau's. De familie had haar eigen toegangspoortje, het Oranjepoortje, gesierd met een Oranjeboom. Niet ver hier vandaan is de Joodse school en een monument voor de slachtoffers van WO.II.

Op het Jacobijnerkerkhof is het Boshuizen Gasthuis, een hofje uit 1652 met twee leuke poortjes. Het wordt, net als toen, ook nu nog alleen door vrouwen bewoond. Hier tegenaan een binnenplaats met diaconiewoninkjes genaamd Luilekkerland.

We dwaalden een stukje door de Prinsentuin, vroeger een deel van de verdedigingswallen, later de tuin van de Princessehof en nu een mooi aangelegd wandelpark met uitspanning, vijver en een "orchestschelp" met de beeltenis van Koningin Wilhelmina en de heren Beethoven en Mozart. Langs de Princessehof, (het paleis van Marijke Meu, weduwe van Jan Willem Friso) de Papingastate en de stadhouderlijke stallen arriveerden we op het Oldehove kerkhof.

Hier kregen we het verhaal van die zware scheefgezakte en niet afgebouwde toren en dan was het tijd om in "De Brasserie" een eenvoudige broodmaaltijd te gebruiken. Met soep vooraf, een maaltijd om krachten op te doen voor het vervolg op het "Unthaastje yn Ljouwert", ²

Bij "De Brasserie" hadden we ruim de tijd en om 14.00 verscheen de bus om ons verder te brengen. We gingen naar Jelsum, een terpdorp aan de weg naar Stiens, onder de rook en het lawaai van de militaire vliegbasis Leeuwarden. Een terpdorp met kerk, ongeveer 10 huizen/boerderijen en de Dekema State.

De bus naar Jelsum

Een state is een groot landhuis, vaak voortgekomen uit een stins. De stinzen zijn vaak voortzettingen van versterkte huizen die, toen ze voor verdediging niet meer nodig waren, werden gemoderniseerd en verfraaid. Ook hier werden we weer prettig ontvangen. De halve groep ging aan de koffie met Friese koek, de rest verdween via de tuin naar de State. Mijn groep ging aan de koffie, heerlijk in het zonnetje buiten op het terras. Een paar van ons wandelden in de tuin en sommigen daarvan verzamelden zelfs zaden van de mooie planten. Toen de gids ons kwam halen, kregen we eerst uitleg over de inrichting van de tuin. Er worden pogingen gedaan druiven te telen. Als het niet lukt er goede wijn van te maken, is het net als vroeger een prima basis voor azijn. In het huis kregen we een korte uitleg over de laatste familie, de Van Wageningens, aan de hand van een schilderijengalerij. Daarna werden we door het huis gegidst, van kelder tot zolder en langs diverse fraaie stijlkamers.

Het huis ademt de sfeer van bewoning door een Friese familie rond 1930. Slechts een deel van het aanwezige meubilair behoort niet tot het huis, maar werd ter beschikking gesteld door het Fries Museum te Leeuwarden.

Aan de koffie in Jelsum

De State begon zijn bestaan als een middeleeuwse stins, een versterkt stenen huis. In 1486 wordt het voor het eerst genoemd als Pieter van Camstra landerijen erft met een versterkt woonhuis de “Fersa State. Eind 15^e eeuw wordt de stins tijdens een strijd vrijwel geheel verwoest.

Begin 16^e eeuw verrijst een gebouw van 2 verdiepingen dat in de tijd daarna wordt verbouwd en uitgebreid. Dit gebeurde door de diverse families die het huis bezaten. Hierbij viel ook de naam Doys. Deze naam komt voor op de grafzerk van een priestergraf in de Catharinakapel aan het

Kloosterplein in Harderwijk. Herderewich zou Herderewich niet zijn als er niet reeds een onderzoek was gestart naar de connecties Harderwijk - Jelsum. In 1814 werd het hoofdgebouw verlaagd en ontstond de huidige vorm. Van al die veranderingen zijn nog elementen terug te vinden bijvoorbeeld in de soort, vorm en kleur van gebruikte materialen. Hier is het echt "De stenen spreken".

Helaas moest i.v.m. de teruglevertijd van de bus de rondleiding wat ingekort worden, maar iedereen heeft toch kunnen genieten van dit fraaie pand. We hebben kunnen ondervinden dat de Friese taal geen belemmering is en een dagje Jelsum behoort dus tot de mogelijkheden.

We vertrokken iets later dan de bedoeling was, maar dankzij een kundig chauffeur waren we netjes op tijd terug. Bij de meren en in de polder konden we zien dat het water dat 's morgens nog prachtig vloeibaar zilver was, gedurende de dag was verkleurd tot goud. Een kleur die bij deze dag hoorde.

noten

1. Een duumke is een naar anijs smakend koekje met de breedte van een duim. De lengte wordt bepaald door de bakker, maar daar lekker slechts één vinger lang is, kunt U die wel schatten
- 2 Onthaasten in Leeuwarden.

Genealogie

Oproep: Bent u ook verwant aan Go(o)(s)sen(s)e(n)?

Ons lid, de heer A. Goossensen uit Leek, heeft een uitgebreid onderzoek gedaan naar zijn Harderwijkse voorouders. Het resultaat is uitgeprint en een kopie daarvan ligt ter inzage in het Gemeentearchief. De heer Goossensen wil graag in contact komen met iedereen die aan zijn familie verwant is om, met aanvullende gegevens, foto's, e.d., zijn gegevens te completeren. In die gegevens komen niet alleen namen voor als: **Goossensen, Goossensen, Goosenzen, Goossens, Goosens** maar ook:

Groen, Louw, Renden, v/d Slauve, Verkuil, Jansen, Jansema, Everts, van Beusekom, Foppen, Petersen, Snel, Kirpestein, Langen en Ruys. Uw reacties graag aan:

Arnold Goossensen, 't Zuiden 161, 9351 LJ Leek (0594-518690)

Ere wie ere toekomt!

Karel Uittien 65 jaar.

Op 1 oktober j.l. is formeel het pensioen ingegaan van Karel Uittien: ons redactielid van Vittepraetje (en tevens penningmeester van Herderewich). Aanleiding om ook m.b.t. ons verenigingsblad met pensioen te gaan en te stoppen met zijn aandeel in het werk? Welnee, hij blijft zich inzetten. En voor alle duidelijkheid: zonder Karel Uittien helemaal geen "Vittepraetje" meer in de huidige vorm. Ondergetekende is hoofdredacteur, maar zonder Karel met zijn kennis, inzet en computerervaring zou mijn taak niet vervuld kunnen worden. Ere wie ere toekomt.

Karel verricht al vele jaren onopvallend allerlei verenigingsactiviteiten in Harderwijk, zowel voor Herderewich als voor de Gemeente, etc. Zoals gezegd: onopvallend en dus in de jaarlijkse "lintjesregen" nog niet bedacht met een Koninklijke onderscheiding, maar ook nog zonder gemeentelijke onderscheiding. Karel onderscheidt zich ook zonder deze versierselen in alle rust in zijn werkkamer en o.m. in het gemeentearchief en voor "N.V. Stadsherstel".

In Harderwijk is de gewaardeerde burgemeester vertrokken; een goede nieuwe zal zeker gevonden worden. Maar als Karel stopt, dan zie ik dat nog niet snel of zelfs helemaal niet gebeuren. Herderewich heeft Karel Uittien nog heel lang nodig en ook na zijn vijftenzestigste is zijn inzet en kunde onmisbaar. Het breed gewaardeerde "Vittepraetje" kan daar gelukkig nog van blijven getuigen.

Hoofdredacteur "Vittepraetje"

De familie Brandsen is al een oude Hierdense familie. Er komen nogal wat muzikanten in die familie voor. Zouden ze dat allemaal geërfd hebben van hun voorouders? De oudste historie vermeldt dat niet. Er waren, denk ik, wel meer muzikale families in Harderwijk en Hierden.

Enige bekende mucisi, die van Harderwijkers afstammen zijn bijv. de bekende violiste Janine Jansen (van de vissersfamilie), haar overgrootvader kwam uit Harderwijk. De betovergrootvader van Karel Kraaijenhof, de bandoneonspeler, was een Harderwijker die in zijn jonge jaren naar Amsterdam ging.

Ik ken een Gerrit van Sloten, die jaren in een Amsterdams orkest speelde, geboren in Harderwijk, zijn vader had een zaadhandel annex kruidenierswinkeltje in de Luttekepoortstraat. De Harmonie en Cresendo hebben over het ledenaantal niet te klagen. Vroeger kreeg men meestal niet de kans beroepsmucicus te worden, al jong hielp men de ouders op het land of in de visserij. Alleen in de schaarse vrije tijd kwam er iets van muziek maken, of zingen bij het huisorgel. Hoe dan ook, de familie Brandsen weet van wanten!

Hieronder volgt een stamreeks van de jonge Hartger, die altijd zorgt dat wij op Open Monumentendag onze kraam in de Grote Kerk kunnen plaatsen.

Generatie I

1. **Hartger BRANDSEN**, koster Ned.Hervormde kerk, geboren te Harderwijk op 11-11-1967. Gehuwd met **Gabrielle Tabitha Anne KOK**, geboren te Harderwijk op 6-11-1974, dochter van Klaas Albertus KOK en Mietje REUVERS.

Generatie II

2. **Marinus BRANDSEN**, organist, dirigent Ver. Veluwe Koren, geboren te Hierden op 22-5-1937. Gehuwd te Harderwijk op 12-8-1959 met
3. **Truida PETERSEN**, geboren te Harderwijk op 14-8-1933.

Generatie III

4. **Hartger BRANDSEN**, landbouwer en organist, geboren te Hierden op 9-8-1903, overleden aldaar op 17-10-1977. Gehuwd te Harderwijk op 30-11-1927 met
5. **Mechteltje HOP**, geboren te Hierden op 26-3-1902, overleden aldaar op 12-5-1971.

Generatie IV

8. **Peter BRANDSEN**, landbouwer, geboren te Hierden op 18-8-1864, overleden aldaar op 16-6-1931. Gehuwd te Harderwijk op 21-3-1888 met
9. **Maria EPE, geboren te Hierden** op 7-11-1867, overleden aldaar op 28-8-1933.

Generatie V

16. **Aalt BRANDSEN**, landbouwer, geboren te Hierden op 6-5-1832 (gezindte: Ned.Herv.), overleden aldaar op 5-4-1907. Gehuwd te Harderwijk op 4-11-1857 met
17. **Mechteltjen VERHOEF**, geboren te Hierden op 14-2-1836, overleden aldaar op 12-7-1895.

Generatie VI

32. **Wouter BRANDSEN**, landbouwer, geboren te Hierden op 9-11-1792, gedoopt (Ned.Herv.) aldaar op 25-11-1792, overleden aldaar op 13-9-1874. Gehuwd te Harderwijk op 21-2-1824 met
33. **Truijtje BROUWER**, geboren te Hierden op 6-1-1795, gedoopt (Ned.Herv.) aldaar op 11-1-1795, overleden aldaar op 9-9-1865.

Generatie VII

64. **Brant WOUTERSEN**, bouwman, gedoopt (Ned.Herv.) te Harderwijk op 14-2-1751, begraven aldaar op 29-3-1802. Ondertrouwd te Hierden op 2-2-1792, gehuwd voor de kerk aldaar op 26-2-1792 (Ned.Herv.) met
65. **Grietien BRANDS**, gedoopt (Ned.Herv.) te Hierden op 28-3-1756, begraven te Harderwijk op 3-2-1802.

Wat Harderwijkse kranten precies 100 jaar geleden berichtten.

In de nazomer van 1904 ontstaat er commotie over de verpachting van gemeentelijk bouw- of weiland. Uit een krantenbericht hebben de pachters vernomen, dat zij jaarlijks een opslag van 7½ % op de pachtsom moeten betalen. Op de zitting weigeren zij op die voorwaarden een stuk grond of weiland te pachten. Volgens de krant is het een geval van afgesproken werk en hadden zij er beter aan gedaan enkele dagen eerder het Dagelijks Bestuur van de gemeente te waarschuwen. De boeren willen nu de burgemeester spreken, die weliswaar komt, maar daarbij verklaart niets aan de door de raad vastgestelde regels te kunnen veranderen. Later blijkt dat het bericht in de krant onjuist is: de genoemde kosten zouden eenmalig zijn. In de raad wordt gesteld dat er opruiing in het spel is: "de tijdgeest is ernaar dat de pachters geen kosten meer willen betalen". Met de pachtboekjes, die 10 cent kosten, kan ook niemand overweg; enkelen vragen het betaalde dubbeltje terug. Want in plaats van de cijfers zoals voorheen vermeld, staan er nu meerdere bedragen in, b.v. de gemiddelde prijs over de laatste 30 jaar. "Op den voorgrond stellende dat de pachters niet allen even ontwikkeld zijn om te begrijpen dat een * boven een kolom betekent dat er op een andere plaats nadere uitleg staat" is het voor de redactie duidelijk, dat de gang van zaken voor velen niet helder is. Als de gemeente later weer verklaart dat de opslag toch jaarlijks is, blijven de boeren door alle tegenstrijdigheden bij hun besluit zich terug te trekken. Hierop laat de gemeente weten dat de bijkomende kosten desnoods eenmalig kunnen zijn, maar dat er geen verpachting zal plaats hebben als niet minstens 25 personen daarom verzoeken. Nu blijft het een poosje stil. Inmiddels zijn er particuliere verpachters die wel de door de boeren gevraagde voorwaarden hanteren. Eind november verschijnt dan weer een mededeling, dat er in december of januari nogmaals een verpachting komt "zulks zonder de onkosten ten laste van de pachters". Vanaf 20 december is er een duidelijk nieuw pachtboekje gratis verkrijgbaar.

H. van Vledder wil voor tien jaar het stuk grond pachten dat door demping van de Diepe Gracht ontstaan is. De raad gaat accoord voor fl. 5.= per jaar, mits hij het "ophooft en tot grasland maakt".

Dooieweerd, de pachter van de Dollekamp, wordt van de pacht ontheven, omdat Poptie het in erfpacht krijgt.

Het verzoek van P. Zuurveld om een stuk bouwland aan de Stationsweg (naast Kuyper) te mogen pachten wordt afgewezen. De aanvrager wil hier een huisje bouwen, maar de raad is van mening, dat er aan deze weg geen kleine huisjes moeten komen. Zuurveld moet dus naar een andere plaats uitkijken.

De heer Van den Oudendijk Pieterse krijgt toestemming voor de aanleg van een kegelbaan bij het gebouw van De Harmonie. Begin december heeft de opening plaats, waarbij de aandeelhouders onder elkaar de eerste partij spelen.

De directie van de Ned. Centraal Spoorwegmij. dient een verzoek in "tot oprichting van een waterpomp-inrichting" in Tonsel, sectie D, nr. 1274.

Een heel ander soort vergunning vraagt Jan Timmer uit Hierden aan. Hij wil met lange netten konijnen vangen op gemeentegronden. Deze zaak wordt aangehouden.

Begin oktober raakt door zeer stormachtig weer het tafeltje van een sein-toestel op de Grote Kerk los. Het wordt door de politie verwijderd i.v.m. gevaar voor de passage. Diverse schepen komen in grote moeilijkheden. Een paar weken later stormt het weer geducht en als dan op Urk de balans wordt opgemaakt zijn er veertien mensenlevens te betreuren. In Harderwijk blijft het bij schade aan de boten.

Van 22-24 november valt er elke dag wel wat sneeuw. Dat valt samen met de (uitgestelde) najaarsveemarkt van 23 november. Op 26 oktober was het evenement uitgesteld i.v.m. de nog steeds heersende ziektes.

De sluiting van sommige scholen eind september is op last van de raad met een week verlengd en ook de zondagsschool is twee weken dicht. School C hoeft niet zo strak aan de regels te voldoen i.v.m. de "meest gevorderde leeftijd der leerlingen". School A en B worden grondig gereinigd en dit is ook aan te bevelen voor de andere scholen.

School B (Kekrplein)

De Inspecteur van het Geneeskundig Staats-toezicht komt de scholen bezoeken. Hij verzoekt ook de Christelijke School te sluiten, maar het school-bestuur "heeft gemeend dit advies niet op te volgen".

In de A.P.V. komt een nieuwe definitie van het begrip "besmettelijke ziekte". Ouders die de regels overtreden kunnen bestraft worden met een boete van fl. 25.= of zes dagen hechtenis.

Op 22 oktober worden in de Burgerlijke Stand twaalf

gevallen van overlijden gemeld en elf daarvan betreffen kinderen van 1 tot 5 jaar, overleden tussen 17 en 20 oktober. Eind oktober zijn er al drie gezinnen, die twee kinderen verloren hebben, terwijl in één gezin (van de fam. Amptmeijer-de Gunst) zelfs drie kinderen overleden zijn. Op 5 november komt het bericht, dat "de roodvonk in deze gemeente heeft opgehouden epidemisch te heersen". In Hierden zet de mazelenepidemie dan pas goed door, waardoor daar de school van 7-17 november gesloten is. In de stad zijn dan de strenge maatregelen al wat verzacht, maar dit betekent niet dat iedereen al weer naar school kan. Diverse ouders hebben dit uit een krantenbericht niet goed begrepen, waardoor op 7 november nog veel kinderen worden geweigerd uit die gezinnen waar nog ziekte voorkomt.

Een collecte voor de viering van het 25-jarig bestaan van de Ver. v. Chr. Onderwijs brengt fl. 253.= op. Belangstellende vrienden en oudere oudleerlingen worden per advertentie uitgenodigd om op 1 december in de Concertzaal het schoolfeest mee te vieren. De redactie heeft geen uitnodiging ontvangen en plaatst daarom een verslag "van één der medefeestgenoten". Ds. P. Warmenhoven opent de bijeenkomst. Diverse sprekers voeren het woord, o.a. de burgemeester, het hoofd der school Ferwerda en de heer Gangel als schoolopziener. Namens de ouders is gesproken door Jansen, terwijl cand. Ferwerda, beroepen predikant te Monnikendam, de oudleerlingen vertegenwoordigt. Koningin Wilhelmina heeft een telegram gestuurd. Voor de schoolkinderen is er 's ochtends een bijeenkomst in de Concertzaal, waar zij enkele feestliederen ten gehore brengen. Daarna volgt er feest op school met een tractatie van gebak en andere lekkernijen.

Er zijn 43 leerlingen (w.o. 10 meisjes) die herhalingsonderwijs volgen. Dit is blijkbaar minder dan in andere jaren. De oorzaak is "de strengere controle op de betaling van het schoolgeld. Velen moeten nu betalen", zo is te lezen. De heren Beumer en Dalhuisen verzorgen lessen voor de cursus hoofdakte. Door een aanbieding van gunstige treintarieven is er veel belangstelling, zelfs uit plaatsen als Amersfoort en Bunschoten. Vanaf 17 oktober biedt Mej. A. Bauling, Bruggestraat elke morgen van 9-12 uur de mogelijkheid van Fröbelonderwijs voor kinderen van 3-7 jaar van alle gezindten, tegen een "leergeld" van fl. 1.50 per kind (fl. 2.50 bij 2 kinderen) per maand.

Gedeputeerde Staten hebben op haar verzoek aan mej. De Visser, onderwijzeres aan de openbare lagere school, een verklaring afgegeven, waaruit blijkt dat zij "wegens lichamelijke gebreken voor de verdere waarneming van hare betrekking ongeschikt is".

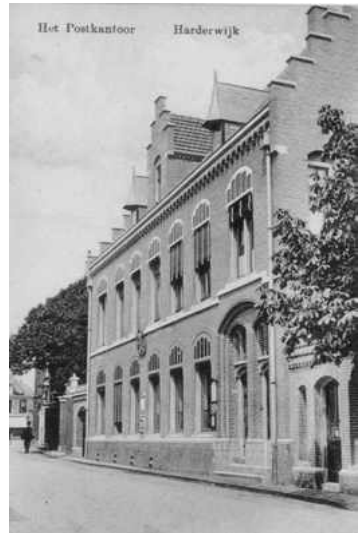
Bij de Israëlitische Gemeente wordt M. Rozeboom uit Zevenaar de opvolger van M.J. Klein.

Mej. A. Snellen, de godsdienstonderwijzeres van de afd. Harderwijk van de Ned. Prot. Bond, neemt ontslag. Zij wil elders een inrichting openen voor de verpleging van Indische kinderen.

Door enkele bedankjes blijft de predikantsvakature bij de Hervormde gemeente nog bestaan. Het vertrek van ds. Hattink heeft ook gevolgen voor de financiën van de zondagsschool "Obadja". Door zijn relaties in vele kringen zijn er steeds grote bedragen ontvangen voor de viering van het Kerstfeest. Er is nu zeker fl. 100.= minder beschikbaar voor de ca. 600 leerlingen.

De heer Van Esveld wordt tot tijdelijk vervanger van de zieke wethouder Veen Valck gekozen. In verband met zijn ziekte neemt hij ontslag als lid van de Raden van Beroep van de Vermogensbelasting en de Personele Belasting te Zutphen en kan hij ook zijn herbenoeming tot lid van de Kamer van Koophandel niet aanvaarden.

B&W schrijven een aanbesteding uit voor de aanleg van een spreekcel in het postkantoor. Aan de laagste inschrijver D. von Munching wordt het werk gegund voor fl. 144.=. Wie thuis een telefoonaansluiting wil kan hier voor fl. 25.= per jaar (exclusief de kosten) over beschikken, maar moet wel een contract voor minstens 5 jaar tekenen.

Postkantoor Donkerstraat ca. 1904

De burgemeester benoemt met ingang van 15 november de heer Th. Figé tot inspecteur van politie. De agent 1e klasse K. Beers krijgt een bronzen medaille voor 10 jaar trouwe dienst. Het raadslid Van Uchelen meent dat er sprake is van een "te grote gaping" tussen commissaris en agenten. Hij vraagt daarom de gemeentepolitie enigszins te reorganiseren en agent Hannessen, die blijkt heeft gegeven een uitstekend agent te zijn, tot hoofdagent te benoemen, "onder toekenning van een onderscheidingsteken in zijn uniform en een kleine verhoging van de soldij". Het verzoek gaat voor een pré-advies naar de burgemeester.

Als het tijd wordt om de kachel aan te steken, gaan de ambtenaren op pad om controle op het aantal haardsteden uit te voeren. De tarieven zijn als volgt: 2 haardsteden fl.1.= ; 3 haardsteden fl. 3.= ; voor 4, 5 of 6 haardsteden is resp. fl.6.= ; fl. 10.= en fl. 15.= verschuldigd en wie er 7, 8 of 9 bezit betaalt resp. fl. 21.= ; fl. 28.= of fl. 36.= . Als haardstede geldt een niet

dichtgemetselde schoorsteen waar een kachel voor geplaatst is of kan worden. Voor een met papier afgeplakte schoorsteen moet wel betaald worden. Verder wordt besloten dat de gaslantaarns 's nachts zullen blijven branden. Deze maatregel kost ca. fl. 200.= per jaar, maar is zeer bevorderlijk voor de orde, de veiligheid en het zedelijk verkeer.

De landloper Cornelis van der Heijden, die door de Utrechtse rechtbank vrijgesproken was inzake de moord op een vrouw uit Harderwijk, wordt door het gerechtshof in Amsterdam schuldig bevonden, "met last tot onmiddellijke gevangenneming". Na zijn arrestatie moet hij tien jaar achter de tralies.

In Hierden breekt brand uit in de wagenmakerij van Jonker achter de kerk. Er is sprake van een veel te lage verzekering; lang alle schade wordt niet vergoed.

Zeer levensecht wordt een brand in de Ned. Herv. Kerk aan de zijde van de Kerkstraat beschreven. Gelukkig betreft het maar een oefening en "bestond de brand slechts in het brein der blusschers".

Er zijn meldingen van diverse vruchten van buitengewone afmetingen, o.a. een appel en een peer die resp. 400 gram en een pond wegen. De tuinman Bart Hoeven heeft een knol van 2½ KG en 63 CM gekweekt, terwijl Willem Braun een kool van 20½ pond heeft geoogst. Op de redactie zijn de reuzen te zien.

Oude biljet, nog geen wettig betaalmiddel

Nieuw biljet, wel wettig betaalmiddel

Kon iemand voor 1904 niet verplicht worden om een bank- of muntbiljet van de Nederlandsche Bank te accepteren, vanaf die dag zijn de **biljetten voor het eerst wettig betaalmiddel**, zo is te lezen bij de introductie van nieuwe briefjes van fl. 10.= op 1 oktober, ter vervanging van de oude muntbiljetten.

Het echtpaar Gerrit Cornelissen en Petronella Wilhelmina Olofsen is 8 november 50 jaar getrouwd en tot besluit uit de Burgerlijke Stand: op 14 december zijn gehuwd Eibert den Herder en Hendrika Elbarta van Buerink.l

2004 ± 2005

Het nieuwe jaar nadert al weer snel en ook in het nu eindigende jaar is weer veel medewerking ondervonden van de vele vrijwilligers van Harderewich. Speciaal dank aan allen, die bijgedragen hebben aan de inhoud en verspreiding van het Vittepraetje.

Ook in het nieuwe jaar rekenen wij op uw bijdragen, die er mede voor zorgen, dat ons kwartaalblad nog steeds - ook door abonnees buiten Harderwijk en Hierden - op prijs wordt gesteld.

Om onze vereniging nog wat (ook financieel) sterker te maken en het Vittepraetje qua uitvoering nog wat aantrekkelijker te kunnen maken, zou uitbreiding van ons ledental zeer wenselijk zijn.

Op het binnenblad van de omslag staan de verschillende motieven om lid of donateur te worden. Graag doen wij een beroep op u allen om in de eigen kring de in historie geïnteresseerde kennissen te benaderen en te helpen om het ledental verder uit te breiden.

Veel bewoners in en rondom Harderwijk stellen de historische binnenstad van Harderwijk zeer op prijs. En dat is een goede basis voor een sterkere vereniging die zich richt op kennis en behoud van die historie.

Ook in het nieuwe jaar rekenen we op u.

**Bestuur en redactie wensen u
weer prettige feestdagen in goede gezondheid
en een voorspoedig Nieuwjaar**

Waarom lid of donateur van “HERDEREWICH”?

- omdat u: geïnteresseerd bent in de geschiedenis van Harderwijk en Hierden;
- omdat u: dan de uitgaven van de vereniging regelmatig thuisbezorgd krijgt;
- omdat u: de jaarlijkse excursies wilt meemaken;
- omdat u: het belangrijk vindt dat de oudheidkundige vereniging zich inzet voor het behoud van het historische karakter van Harderwijk en Hierden;
- omdat u: de lezingen over diverse onderwerpen wilt bijwonen;
- omdat u: andere mensen ontmoet die ook zeer geïnteresseerd zijn in de historie van onze stad en omgeving;
- omdat u:

Redenen te over om u via onderstaande kaart op te geven als lid!

Óf voor onze leden/donateurs om in familie- of kennissenkring enthousiasme op te wekken voor nieuwe leden/donateurs. **HELPT U MEE?**

Indien u geen tijd of zin heeft om zelf aan activiteiten deel te nemen, dan houdt ons verenigingsblad "Vittepraetje" u toch op de hoogte van de historische aspecten en aanverwante ontwikkelingen in Harderwijk. Toch maar lid worden dus!

Wat kost het lidmaatschap?

De contributie bedraagt € 16.= per jaar. Leden ontvangen het verenigingsblad "Vittepraetje" gratis. Zij hebben tevens gratis toegang tot de lezingen en ontvangen andere historische uitgaven van de vereniging met korting.

U kunt lid worden door het insturen van onderstaande antwoordkaart aan: z.o.z.

Naam:

Adres:

Postcode: Woonplaats:

Telefoon:

wenst lid/donateur te worden van de oudheidkundige vereniging
“HERDEREWICH” en betaalt daarvoor de contributie van € 16.= per jaar.

Datum:

Handtekening:

Spieringkloppers met de slee op weg naar hun koude stekje

Oudheidkundige vereniging
"HERDEREWICH"
Postbus 210,
3840 AE Harderwijk